

Justitiedepartementet
Straffrättsenheten
Ju2019/02172/L5

Stockholm 2019-09-12

Remissvar på betänkandet ”Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord” (SOU 2019:32)

(Vänligen notera att följande remissvar omfattar endast de delar av betänkandet som berör straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående.)

Sammanfattning

UNICEF Sverige är överlag mycket positiva till förslagen i utredningen om att införa en ny straffbestämmelse, vars syfte är att kriminalisera bevittnande av våld i nära relationer. Vi ser mycket värdefullt på att rekommendationerna i våra rapporter om barn som utsätts för våld har beaktats i utredningen och återspeglas i delar av förslagen som presenteras.¹

Utredningens förslag är ett mycket viktigt steg framåt för att stärka rättigheterna för barn som utsätts för våld. Enligt artikel 19 i barnkonventionen ska lämpliga lagstiftningsåtgärder vidtas för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena föräldrarnas, vårdnadshavarens eller annan persons vård.

Förslaget synliggör en mycket utsatt grupp barn i samhället, som länge varit osynliga både i statistiken och för samhällets omsorg och rätt till upprättelse. Bevittnande av våld mellan närstående är en del av det psykiska våldet som barnkonventionen uppmärksammar, men som tidigare inte varit straffbart enligt svensk lag. Detta då bevittnande av våld inte utgör ett eget brott mot barnet, och har i praxis inte heller ansetts utgöra ofredande eller olaga hot. Att kriminalisera bevittnande av våld ger inte bara en tydlig signal att händelsen är skadlig och farlig för barnet utan visar även på en rättighetskränkning. Att göra barn till målsägande och fullt ut erkännas som brottsoffer ger barnet en utökad rätt till upprättelse och aktualiserar en större möjlighet att ta del av samhällets sociala skyddsnet och stödinsatser.

Vi anser att utredningen har beaktat och anpassat förslagen väl utifrån grundläggande straffrättsliga principer. Utifrån barnets perspektiv och upplevelser av våld kvarstår dock utmaningar. Tyvärr är det många delar av det psykiska våldet som inte omfattas av nuvarande förslag och därmed faller utanför. Detta är olyckligt, men till viss del begripligt, utifrån ett straffrättsligt perspektiv. Vi förordar ändå att lagstiftaren ser

---

¹ UNICEF Sverige (2018) *Vem skyddar mig från våld? - Barns egna berättelser om våld i hemmet och önskan om upprättelse*, UNICEF Sverige (2019) *Olagligt men inte straffbart - En rättslig analys av det straffrättsliga skyddet för barn som utsätts för våld i hemmet*.

över möjligheterna att utvidga begreppet för att omfatta flera former av psykiska övergrepp mot barn.

Det är också problematiskt utifrån ett barnrättsperspektiv, men förståeligt utifrån straffrättsliga principer, att barnfridsbrottet är beroende av att grundbrottet ska vara styrkt. Detta är ett exempel på när barns rättigheter fortfarande är beroende av hur vuxnas utsatthet ges företräde för barnets upplevelser.

Vi tillstyrker de kompletterande förslagen som utredningen lägger fram. Vi ser dem som mycket värdefulla för att inta ett helhetsgrepp på barnets rätt till upprättelse och socialt skydd. Straffrätten kan inte ensamt skydda barn från att utsättas för våld, utan vikten av att stärka de sociala insatserna är central samt en mer systematisk och formaliserad form av samverkan mellan berörda myndigheter.

Utredningens förslag:

10.2.3 En särskild straffbestämmelse

Utredningens förslag: En ny bestämmelse ska införas i fjärde kapitlet brottsbalken som gör det straffbart att utsätta ett barn för att bevittna brottslig gärning som begås av och mot en närstående person och är ägnad att skada tryggheten eller tilliten hos barnet i förhållande till någon av dessa personer.

UNICEF Sveriges kommentarer:

Vi tillstyrker förslaget om att införa en straffrättslig bestämmelse som gör det straffbart att utsätta barn för bevittnande av våld mellan närstående. Utöver de viktiga straffprocessliga rättigheter som tillförsäkras barnet, vill vi även lyfta fram betydelsen av den normgivande effekten av en kriminalisering, där den långsiktiga effekten beräknas gynna barns rätt att skyddas från våld. Även i de fall där straffansvar inte kan utdömas kan emellertid straffrättens bestämmelser utgöra en viktig funktion för ett barn som misstänks ha blivit utsatt för våld inom familjen. Detta eftersom en brottsutredning till exempel kan göra att barnet ges möjlighet till skydd och stöd genom de sociala myndigheterna och erkänd som brottsoffer.

Vi ser det dock som problematiskt att förslaget endast omfattar en begränsad del av de våldssituationer som barnet upplever. Barn upplever våld med flera sinnen, och genom att utesluta situationer som utifrån barnets perspektiv och upplevelser är traumatiska och att anse som psykiskt våld är bekymmersamt. Det kan till exempel handla om situationer där ett barn påträffar en närstående misshandlad och skakad eller påträffar sitt hem totalförstört, men har inte bevittnat själva brottet. Utifrån barnets perspektiv kan detta vara lika traumatiserande som att bevittna själva brottet, men barnet kan därmed inte få upprättelse för den upplevda situationen.

Utän att frångå legalitetsprincipen och andra grundläggande rättsliga principer förordar vi att lagstiftaren ser över möjligheten till att fler former av psykiskt våld kan omfattas av den föreslagna straffbestämmelsen. Detta för att bättre överensstämna med bestämmelserna i barnkonventionen.

Vad gäller definitionen av bevittna är det viktigt, utifrån barnets perspektiv, att rättstillämparen tolkar begreppet extensivt, och utgår ifrån sett eller hört, men även beaktar andra omständigheter som barnet upplever men som kan uppfattas som mer diffusa.

10.2.4 Vissa frågor om straffansvar för bevittnande

Utredningens bedömning: Det ska vara styrkt att ett brott har bevittnats för att ansvar för bevittnande ska kunna fastställas.

Utredningens förslag: En ny straffbestämmelse ska inte undantas från allmänt åtal. Några särskilda regler om preskription ska inte införas.

UNICEF Sveriges kommentarer:

Vi delar utredningens förslag utifrån ett straffrättsligt perspektiv, men ser en utmaning vad gäller barnfridsbrottets beroende av att grundbrottet ska vara styrkt och därmed avhängigt om barnfridsbrottet

alls kan aktualiseras. Då statistiken visar att alltför många åtal inom våld i nära relationer läggs ner i brist på bevisning finns det en stor risk att även barnets möjligheter till upprättelse begränsas kraftigt genom dess beroende av ett styrkt grundbrott.

10.2.7 Straffskala, gradindelning och förhållandet till andra straffbestämmelser

Utredningens förslag: Straffet för brott av normalgraden ska vara fängelse i högst två år. I mindre allvarliga fall ska dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. Det ska införas en bestämmelse om grovt barnfridsbrott. Straffet för grovt brott ska vara fängelse i lägst nio månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen som bevitnats har varit av särskilt skrämmande och traumatisk art.

Utredningens bedömning: Grov fridskränkning kommer att omfatta barnfridsbrott utan att det behöver vidtas några lagstiftningsåtgärder.

UNICEF Sveriges kommentarer:

Vi ser mycket positivt på att skyndsamhetskravet aktualiseras för brottet på grund av minderårig målsägande. Vi ser det dock som problematiskt att grundbrottet inte på samma sätt omfattas av bestämmelsen, vilket följaktligen leder till indirekta långa handläggningstider för utredning av barnfridsbrottet. För att bestämmelsen ska få reell verkan behöver detta åtgärdas.

Vad gäller påföljdsbestämmelser anser vi att barnets perspektiv behöver beaktas i bedömningen, till exempel hur barnet påverkas av straffansvar för en förälder. Barnets bästa bör vara vägledande för beslutet. Stöd och rehabilitering till förövaren och familjen kan vara ett kompletterande alternativ.

10.2.8 Straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 8 brottsbalken

Utredningens bedömning: Den befintliga straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 8 brottsbalken kan alltså komma att bli tillämplig om ett nytt barnfridsbrott införs. Förslaget om införande av ett barnfridsbrott medför inte något behov av ändringar i denna bestämmelse. Införande av ett särskilt barnfridsbrott bör inte leda till en lindrigare bedömning av sådana gärningar jämfört med om de beaktas som försvårande omständigheter.

UNICEF Sveriges kommentarer:

Vi delar utredningens bedömning att inte göra ändringar i straffskärpningsgrunden gällande brott som riktar sig mot ett barn, och de omständigheter som rör barnets skyddslösa ställning som kan beaktas i den straffrättsliga bedömningen. Bestämmelsen kan på så sätt fånga upp de situationer då barnfridsbrottet inte kan styrkas, men där grundbrottet är styrkt, och till viss del utgör en form av upprättelse för barnet.

10.2.9 Skadestånd och brottsskadeersättning

Utredningens förslag: Rätten till särskild brottsskadeersättning för barn som har bevittnat brott mot närstående ska tas bort.

Utredningens bedömning: Barn som har utsatts för att bevittna våld eller andra brottsliga handlingar mot närstående kan vid införande av ett barnfridsbrott få rätt till skadestånd för den kränkning brottet innebär samt för personskada.

UNICEF Sveriges kommentarer:

Vi delar inte uppfattningen om att barns rätt till brottsskadeersättning helt ska tas bort. Detta eftersom barnets möjlighet att utkräva skadestånd för det styrkta brottet fortfarande innebär en del begränsningar och svårigheter, framförallt eftersom barnfridsbrottet är avhängigt grundbrottet. För att säkerställa att de barn som bevittnar våld i hemmet erbjuds någon form av ekonomisk kompensation och upprättelse föreslår vi att möjligheten att utkräva brottsskadeersättning finns kvar som en säkerhetsventil.

10.2.11 Ytterligare sätt att stärka den rättsliga ställningen för barn generellt

Utredningens bedömning: Det behövs, utöver kriminalisering av bevittnande, åtgärder för att stärka den rättsliga ställningen för och omhändertagandet av barn som bevittnar våld eller andra brottsliga handlingar mellan närstående. Dessa åtgärder bör även omfatta barn som utsätts för fysiska övergrepp av närstående.

UNICEF Sveriges kommentarer:

Vi delar utredningens uppfattning om att fler åtgärder behövs för att stärka barns rätt att skyddas från våld, och vill betona vikten av att angripa frågan utifrån ett helhetsperspektiv. Juridiken kan inte ensamt utgöra ett fullvärdigt skydd för barn som utsätts för våld, utan det är av yttersta vikt att sociala skydd och stödinsatser förstärks. Samarbetet mellan framförallt polis och socialtjänst måste bli bättre. Genom att till exempel säkerställa att deras respektive utredningar kan löpa parallellt undviker de att barnet blir utan skydd på grund av att polisutredning och förhör drar ut på tiden.

Särskild företrädare för barn

Utredningens förslag: Uppdraget för särskilda företrädare för barn ska utökas till att omfatta fler åtgärder för att tillvarata barnets rätt under förundersökning, rättegång och efterföljande process. Bedömning: Frågan om att införa en ny form av ombud för barn kan behöva utredas särskilt.

UNICEF Sveriges kommentarer:

Vi tillstyrker förslaget om att utvidga uppdraget för den särskilda företrädaren för barn och att se över möjligheten att införa särskilda ombud för barn. Uppdraget, som det ser ut i dag, är otydligt och brister i att fullt tillgodose barnets behov av stöd och skydd. Ett utvidgat ansvar medför dock också behov av ökad kompetens. Vi föreslår således att bestämmelserna innehåller ett krav på särskild kompetens kring att samtala med barn samt kunskap och erfarenhet kring hur man förmedlar information på ett barnanpassat sätt.

Utöver de explicita förslagen som nämns i utredningen föreslår vi att den särskilda företrädarens mandat även ska omfatta ett ansvar för att barnet lämnas i hemmet på ett tryggt och ansvarsfullt sätt efter förhör. I dag finns det ingen skyldighet att göra detta från någon ansvarig aktör, utan barn kan i värsta fall lämnas helt ensamma att återvända hem till de närstående som är misstänkta för brottet.

Barnhusen

Utredningens bedömning: Det bör i lämpligt sammanhang utredas om det finns behov av författningsreformer och andra åtgärder för barnhusens verksamhet, för att alla barn som utsatts för brott av närstående ska ha likvärdig rätt till anpassade åtgärder oavsett var i landet de bor.

UNICEF Sveriges kommentarer:

Vi delar utredningens bedömning kring behovet av att formalisera barnhusens verksamhet med fokus på förbättrad likvärdighet och kvalitet. Att modellen i dag bygger på icke-bindande riktlinjer, utan ansvarig huvudman eller tillsynsmyndighet främjar inte ett likvärdigt bemötande. Kvaliteten på bemötandet som våldsutsatta barn får varierar beroende på var i landet barnet bor. I vissa delar av landet har barn inte tillgång till ett barnhus alls. Detta är rättsosäkert och försvårar både samverkan och barnets chanser att få sina rättigheter tillgodosedda.

Övriga kommentarer:

Barnanpassat förfarande

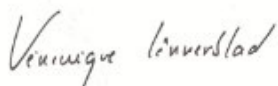
Att införa en ny straffbestämmelse, där barn blir målsägande och brottsoffer, medför ett stort ansvar för de rättsvårdande myndigheterna. Barns rätt att komma till tals behöver förstärkas med ett barnanpassat förfarande, för att möjliggöra för barn att delta i rättsprocessen utifrån sina förutsättningar, ålder och

mognad. En barnanpassad process bör till exempel ha korta handläggningstider och påskyndade utredningar, där kallelse till inledande förhör inte drar ut på tiden. Sättet att intervjua barn, både inom polis, rättsväsende och socialtjänst, måste anpassas utifrån barnets ålder och mognad. Ett stöd innan, under och efter hela processen är också avgörande för en barnvänlig process, för att minimera att barnet utsätts för ytterligare kränkningar eller lämnas med fler frågor än svar. Vidare krävs det kunskap om hur barn agerar och reagerar, men också att hänsyn tas till att varje barn är en egen individ med enskilda förutsättningar. Barns möjlighet att förklara vad de varit med om är ofta beroende av ålder och förmåga att uttrycka sig, och domstolens kunskap om hur barn i en viss ålder uttrycker sig och agerar.

Statistik

Utöver de åtgärder som föreslås i utredningen är det också viktigt att statistiken förbättras för att möjliggöra en bättre översikt över omfattning av våldsutsatta barn – och anpassa åtgärder därefter. Genom en ny straffbestämmelse kommer detta till viss del att åtgärdas. Det är dock viktigt att den officiella kriminalstatistiken ger en korrekt bild av barns utsatthet för våld. Fokus bör även läggas på statistik rörande riskfaktorer, för att på detta sätt öka kunskapen om dessa i det förebyggande arbetet. Det finns etablerade system för insamling av officiell kriminalstatistik, men det bör göras förändringar i kodningen av brott, så att till exempel brott mot barn inom familjen särskiljs från annan brottslighet. I statistiken bör man även särskilja våld från andra omsorgspersoner. Statistiken vad gäller det svenska sociala barnskyddet behöver också åtgärdas då detta i dag skiljer sig kraftigt åt mellan kommuner då det inte finns något nationellt krav på inrapportering av till exempel orosanmälningar om barn som far illa.

UNICEF Sverige

Véronique Lönnerblad
Generalsekreterare

Underlaget är framtaget av Karin Ödquist Drackner, barnrättsjurist UNICEF Sverige. För kontakt och eventuella frågor: karin.odquist@unicef.se